

«MA'NAVIYAT VA MA'RIFATNING YANGI JAMIYATNI QURISHDAGI QUDRATLI
KUCH VA BEBAHO MANBA EKANLIGI»

Alijonova Muxlisa Ergashovna.

*Navoiy viloyati Navbahor tuman XTBga qarashli 5-umumiy o'rta ta'lim maktabining
Ma'naviy-ma'rifiy ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari.*

Annotatsiya: *Ma'naviyatni targ'ib etish–jamiyat kelajagini mustahkamlash. Har bir jamiyatda ma'naviyatning mohiyatini chuqur anglash muvaffaqiyat garovidir. Chunki ma'naviyat-insonning insoniylik mohiyati, shaxsdagi ijobiy fazilatlar majmui, insonning zohiriy va botiniy qiyofasi. U inson hayotining tub mohiyatini belgilaydigan aqliy, ruhiy, axloqiy va jismoniy qarashlar, ko'nikmalar, odatlar tizimidir.*

Kalit so'zlar: *m'anaviyat, marifat, insoniylik, milliy g'oya, nafisat, yaxshilik va yomonlik, komillik.*

"THE POWER OF SPIRITUALITY AND ENLIGHTENMENT IN BUILDING A NEW
SOCIETY AND AN INVALUABLE SOURCE"

Alijonova Mukhlisa Ergashovna

*Deputy director for spiritual and educational affairs of the 5th general secondary school
affiliated to KTB, Navbahor district, Navoi region.*

Abstract: *Promoting spirituality - strengthening the future of society. A deep understanding of the essence of spirituality in any society is a guarantee of success. Because spirituality is the essence of a person's humanity, a set of positive qualities in a person, the external and internal image of a person. It is a system of mental, spiritual, moral and physical views, skills and habits that determine the essence of human life.*

Key words: *spirituality, enlightenment, humanity, national idea, sophistication, good and evil, perfection.*

Jamiyatni rivojlantirishda, uni taraqqiy ettirishda ma'naviyat va ma'rifatning o'rni va ahamiyati judayam katta. «Ma'rifat» arab tilidan olingan bo'lib, «bilish», «bilim», «tanish» kabi ma'nolarni bildiradi. Bu so'z qadim zamonlardan tortib, to XX asr boshlarigacha asosan bilim va ilm, uni egallash borasida amalga oshirilgan ta'lim-tarbiya jarayoni ma'nosida qo'llab kelingan.

Yevropa adabiyotida bu tushuncha XVII asr oxiri- XVIII asr boshidan beri qo'llanila boshladi. Bu tushunchani G'arb falsafiy faniga birinchi bo'lib Vol'ter va Gerder kabi ma'rifatparvar olimlar olib kirgan.

Nemis mumtoz falsafasining asoschilaridan biri Kant mazkur tushunchaning mazmun va mohiyatini ochib berishga harakat qilgan. U o'zining «Ma'rifat nima? degan

savolga javob» nomli maqolasida bayon qilishicha, maʼrifat inson shaxsini tarbiyalash, uning aqli, axloqi imkoniyatlaridan jamiyatning ilgarilama, yaʼni yuksaklik tomon taraqqiyoti manfaatlari yoʻlida foydalanishdir. Maʼrifat har bir insonni jamiyatda oʻz oʻrni va oʻz fuqarolik pozitsiyasini egallashida ahamiyatlidir.

Maʼrifatni kishilar ongiga singdirish maorif tizimi orqali amalga oshiriladi. Maorif maʼrifatni xalq orasida yoyish quroli va vositasidir. U oʻz ichiga maktabgacha tarbiya muassasalari, oʻrta taʼlim, akademik litsey oliy taʼlim muassasalari kabi oʻquv yurtlarini qamrab oladi. Maʼrifatni talaba yoshlar oʻrtasida yoyishda mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan oliy oʻquv yurtlari ham muhim oʻrin tutadi.

Maʼrifat qaramlik, qoʻrquv va hadikni bartaraf qiladi, insonga beqiyos ilohiy qudrat, mislsiz salohiyat ato etadi. Bizning oʻlkamiz xalqlari azal-azaldan maʼrifatga intilib yashagan. Shuning uchun ham bu oʻlkadan umuminsoniyat ilm rivojiga ulkan hissa qoʻshgan mutafakkirlar, ilmu ulamolar yetishib chiqqan. Ular Fargʻoniy, Xorazmiy, Farobiy, Ibn Sino, Ulugʻbek, Buxoriy, Termiziy, Margʻiloniy, Motrudiy, Zamaxshariy va boshqalar nafaqat ilm choʻqqilarini egallabgina qolmay, uni – yaʼni maʼrifatni keng targʻib etganlar, oʻrgatganlar, shogirdlarni tarbiyalaganlar.

Turkiston maʼrifatchilik maktabi boy oʻtmish va ulkan merosga ega. Mahmudxoʻja Behbudiy, Munavvar Qori Abdurashidxon oʻgʻli, Ashurali Zohiriy, Saidrasul Saidaziziy, Ishoqxon Ibrat, Ahmad Donish va boshqalar mamlakatni, xalqni milliy zulm va maʼrifiy qoloqlikdan xalos etishning yagona yoʻli maʼrifatda deb bildilar.

Maʼrifatparvar alloma Abdulla Avloniy inson maʼnaviy yuksalishida bilim va ilmning ahamiyati ustida toʻxtab shunday yozgan edi: «Ilm dunyoning izzati, oxiratning sharofatidir. Ilm inson uchun gʻoyat oliy va muqaddas bir fazilatdur. Zeroki ilm bizga oʻz ahvolimizni, harakatimizni oyina kabi koʻrsatur. Zehnimizni, fikrimizni qilich kabi oʻtkur qilur. Ilmsiz inson mevasiz daraxt kabidur»

Ingiliz faylasufi F.Bekon taʼkidlashicha «Bilim kuch, kuch esa bilimdadir», Rudakiy esa «Bilim – barcha kulfatlarga qalqon» deb bilimning inson hayotida muhim ahamiyatga ega ekanligini izohlaydi. Prezident Islom Karimov «Kuch – bilim va tafakkurda»degan konseptual gʻoyani ilgari surib, bilimning inson maʼnaviyatini butun qiladigan, har qanday qiyinchiliklarni engib oʻtishda, yovuz va begona gʻoyalarga qarshi kurashda unga madad beradigan kuch ekanligini taʼkidlaydi.

Inson shaxsini shakllanishida tarbiya ustuvor ahamiyatga ega boʻladi. U taʼlim berish jarayonini, barcha maʼrifiy tadbirlar majmuasini oʻz ichiga oladi. Har qanday taʼlim tarbiya bilan uygʻunlashgandagina etuk maʼnaviyatga, maʼnaviy barkamol, komil insonni voyaga etkazishga zamin boʻladi.

Maʼnaviyat, maʼnaviylik va maʼrifat, maʼrifatlilikning oʻzaro munosabati va nisbati masalasini toʻgʻri aniqlab olish maʼnaviyat barkamol, komil insonlarni tarbiyalashda, jamiyat maʼnaviy – maʼrifiy taraqqiyotida muhim ahamiyatga egadir. Har qanday jamiyatning oʻziga xos maʼnaviy ehtiyojlari mavjud boʻlib, ular orasida

bilimga bo'lgan ehtiyoj etakchi o'rinni egallaydi. Chunki jismoniy va ma'naviy sog'lom odam tinmay bilim olishga intiladi.

Qur'oni karim va Hadisi shariflarda bilim egallash – jamiyatga va o'ziga foyda keltiruvchi shaxs bo'lib etishishida muhim omil ekanligi qayd etilgan. Bilim olish farz ekanligi qayta-qayta uqtiriladi. Bilimsizlik jamiyatda jaholat, razolat, buzg'unchilik avj olishiga va oxir oqibat halokatga olib kelishligi bayon etilgan. Hadislarda «Olim bo'l yoki bilim o'rgatuvchi bo'l, yoki tinglovchi bo'l, yo bo'lmasa bilimga va ilm ahliga muhabbatli bo'l. Beshinchisi bo'lma, halok bo'lasan», - deyilgan.

Ma'naviyat har doim ma'rifat bilan ya'ni bilim bilan uyg'un holda rivojlanib boradi. Har ikkalasining uyg'unligiga erisha olsakina yoshlarimizning ma'naviy barkamol, iymon-e'tiqodli, vatanparvar, insonparvar, vijdonli, diyonatli, or-nomusli, halol va pok insonlar bo'lib tarbiya topishlariga erisha olamiz. Bu haqda Abu Hamid Muhammad G'azzoliy quyidagi fikrlarni bildirgan edi: Gumroh kishilar «Ilm bo'lgach, amalga hojat yo'q qablida fikr qiladilar. Bunday fikrlar ilmning o'zi bilan kifoyalanib, shariatni inkor etuvchilar e'tiqodi bo'lib, ular uchun ilm hosil bo'lsa-yu, amal bo'lmasa. Bu kabi ilmdan foyda yo'qligini bilishmaydi. Holbuki o'qib o'rgangan ilmga amal qilmagan kishining qiyomat kunidagi azobi ikki hissadir».48 Insoning bilim va ilmni egallab kundalik amaliy faoliyatda ularga amal qilishi insof, iymon, vijdon, ixlos kabi ko'plab ma'naviy fazilatlarining yanada mustahkamlanishga olib keladi.

Ma'naviyati va ma'rifati yuksak kishilargina elim, yurtim deb yashaydi, o'zgalarga himmat – muruvvat ko'rsatishni, yordamga muhtoj kishilarga ko'mak berish va to'g'ri yo'l ko'rsatishni o'zlari uchun baxt deb biladi. Yuksak ma'naviyat va marifat sohibi bo'lgan kishilar boshiga mushkul ish, qayg'u tushgan kishining mushkilini oson qiladi, qayg'usiga sherik bo'ladi, dardiga malham bo'ladi, hojatini chiqaradi, etim-esirlarni parvarish qiladi. Bunday fazilat egasi bo'lgan kishilarda milliy g'urur, milliy iftixor tuyg'usi, oriyat kuchli bo'ladi. Ular o'z millati, el-ulusi manfaati sharafini himoya qilishni o'zi uchun shon-sharaf deb biladi, Vatan mustaqilligiga havf tug'lsa, uning himoyasi yo'lida mol - dunyosini, jonini ayamaydi, fidoiylik va qahramonlik namunalarini ko'rsatadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib faqat ma'rifatli kishilargina yuksak ma'naviyat sohibi bo'lar ekan degan xulosaga kelish ham unchalik to'g'ri emas. Insoniyat tarixiga nazar tashlasak, ma'naviyatli odamlarning hammasi ham doimo ma'rifatli bo'lavermaganlar. SHu bilan birga ilmi, ma'rifatli kishilarning ham hammasi yuksak ma'naviyatli bo'lmaganligini ko'rishimiz mumkin. SHunday kishilarga qarata xalqimiz haqli ravishda o'zida chuqur ma'no-mazmunni ifoda etgan «Olim bo'libti-yu ammo odam bo'lmabdi», - degan hikmatli iborani ishlatib kelgan. Boshqacha aytganda insonlar borki, olim emas. Olim bo'lmasa bo'lmas, ammo ma'naviyati yuksak. Olimlar borki ular inson zotiga loyiq emas. Bunisi og'ir. Ulardan elga, yurtga foyda yo'q.

Xalqimiz topib aytganidek, sholi kurmaksiz bo'lmaydi. Bu ibora hayotda kamdan kam uchraydigan ma'naviyati sayoz ayrim ilm ahllariga nisbatangina ishlatib kelingan.

Bunday insonlarga nisbatan kishilar nafrat bilan qaragan. Aksincha, ma'naviyat va ma'rifatni o'zida uyg'un mujassam etgan ilm ahllaridan ibrat olganlar, o'z farzandlarini shunday insonlar bo'lib kamol topishini orzu qilganlar. Yuqoridagi ibora bilan birga xalqimiz «Olim bo'lma odam bo'l» iborasini ham ishlatib kelgan. Bunday holat ma'naviyat va ma'rifat bir-birini inkor etadi degani emas. Aksincha, ma'naviyat va ma'rifat o'zaro hamohang, bir-biriga chambarchas bog'liq bo'lgan, bir-birini ta'qazo etuvchi, inson va jamiyatni kamolotga eltuvchi omildir. Ular bir-birini quvvatlab, o'zaro ta'sirlanib rivojlanib boradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida joriy yilning 19-yanvar kuni ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha videosektor yig'ilishi o'tkazildi.

Yaqinda bo'lib o'tgan yirik tadbirlar – davlatimiz rahbarining Oliy Majlisga Murojaatnomasi, O'zbekiston yoshlarining birinchi forumi hamda Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan yig'ilishida ma'naviyat yo'nalishidagi dolzarb vazifalar belgilab berildi. Chunki bu borada yechimini kutib turgan, o'zgarishlar shamoli kirib bormagan masalalar ko'p. Milliy g'oyaning mohiyatini to'liq anglab yetmagan, eski mafkurani tasavvur qilib, bunga yuzaki qaraydiganlar ham yo'q emas. Shu bois Prezident mamlakatimiz mafkurasining asosiy g'oyasini ta'kidlab o'tdi:

– Biz yaratayotgan yangi O'zbekistonning mafkurasi ezgulik, odamiylik, gumanizm g'oyasi bo'ladi. Biz mafkura deganda, avvalo, fikr tarbiyasini, milliy va umuminsoniy qadriyatlar tarbiyasini tushunamiz. Ular xalqimizning necha ming yillik hayotiy tushuncha va qadriyatlariga asoslangan, – dedi davlatimiz rahbari.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ma'naviyat va ma'rifat yurtimizning rivojlanishi, o'z fuqarolik pozitsiyasiga ega faol fuqarolarni shakllanishida asosiy vazifalardan birin bajaradi. Ma'naviyatli insongina yurtimizni rivojlantirishi uning taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shishi mumkin. Yurtboshimiz tomonidan ma'naviyatni rivojlantirish va uni yoshlar ongiga singdirish, o'z fikriga va so'ziga ega shaxslarni shakllantirish uchun keng imkoniyatlar yaratib bermoqdalar. Biz bundan oqilona foydalanishimiz va yurtimizni yanada rivojlantirish uchun o'z hissamizni qo'shmog'imiz zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYAOTLAR:

1. Абдулла Авлоний. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. –Т.: “Ўқитувчи”, 1992.-Б.22.
2. Муҳаммад пайғамбар қиссаси. Ҳадислар. –Т.: «Камалак», 1991,-Б.61.
3. Абу Ҳамид Муҳаммад Ғаззолий, «Охиратнома». Бухоро, 1992.-Б.12